

On the basis of listed observations the author has defined the dimensions of social problems of career building by the graduates of Ukrainian Universities and potential agents of institutional influence. The author has classified the graduates into various social communities based on their academic learning, socialization and professional experience and career trajectories.

An attempt to model and classify the graduates' career strategies that determine the level of their personal activity at various levels of the system of promoting career development was made. Thus, the system of promoting career development includes the formation of the state order for training specialists with higher education at the macro level; the conditions for youth employment are created, the measures to prepare jobs for young people are realized; youth training in specialties demanded at the labor market is realized at the meso level; professional and personal readiness to professional activity of a graduate student is formed at the micro level.

Keywords: career, socialization, graduate student, higher educational establishment, promotion.

УДК 316.645.2

Н. О. Ляшенко,

Г.-М. М. Саппа

ПРОФЕСІЙНІ УСТАНОВКИ ВИПУСКНИКІВ ІНЖЕНЕРНИХ СПЕЦІАЛЬНОСТЕЙ

Розглянуто результати соціологічного дослідження професійних установок випускників інженерних спеціальностей. Дослідження саме професійних установок як внутрішнього, активного компонента професійної свідомості допоможе прогнозувати професійну активність як втілення внутрішньої готовності до обрання професійної діяльності за отриманим фахом. Доведено, що професійні установки формуються під впливом мотивів отримання професії, прагнень одержати додаткові знання за фахом, намірами працювати за фахом, оцінкою рівня власної професійної підготовки, виявлено проблеми, що заважають професійній підготовці інженерів і їх роботи за отриманою спеціальністю.

Ключові слова: установки, професійні установки, випускники інженерних спеціальностей.

Постановка проблеми. У житті сучасного суспільства інженерна діяльність відіграє дедалі зростаючу роль. Технічні університети готують цілу армію інженерів різних профілів для галузей економіки нашого суспільства. Незважаючи на попит випускників інженерних спеціальностей, проблема їх працевлаштування є дуже актуальною. Дослідження виявляють, що існує розрив вимог випускників вищих навчальних закладів до характеру, умов роботи і оплати їх праці та наявними вільними робочими місцями, які їм пропонуються роботодавцями; існують диспропорції в обсязі підготовки вузами різних фахівців інженерного профілю та реальною потребою економіки

України в них. У межах статті буде розглянуто результати соціологічного дослідження професійних установок тих, хто закінчує або тільки закінчив навчання за інженерними спеціальностями в Національному технічному університеті «Харківський політехнічний інститут» (далі – НТУ «ХПІ»), тому що саме готовність та бажання працювати за фахом стимулює процес навчання, змінює ставлення до отриманих знань, сприяє отриманню нової додаткової інформації.

Стан дослідження. Дослідженням професійних установок особистості, їх ролі в професійному самовизначенні, працевлаштуванні займалися вчені з різних наукових галузей: психології, педагогіки, соціології тощо. Феномен «установки» був і є об'єктом теоретичного та практичного інтересу багатьох авторів, серед яких Т. П. Варфоломєєва, Ф. Знанецький, Р. Олпорт, Н. В. Скрипкіна, М. Сміт, У. Томас, Д. Н. Узнадзе, В. А. Ядов та ін. Проблема професійних установок, орієнтації у працевлаштуванні, кар'єрних устремлень молоді проаналізована в соціології праці та соціології управління в роботах М. К. Горшкова, Ю. А. Зубок, В. Т. Лісовського, В. І. Чупрова, Ф. Е. Шереги та інших, проте коло таких досліджень зараз обмежене, наведені в них дані втрачають актуальність, що і обумовлює необхідність продовження вивчення цієї проблематики.

Виклад основного матеріалу. На думку У. Томаса і Ф. Знанецького, установка на соціальному рівні – це стан особистості, що передуге поведінці, стан, пов'язаний із поняттями цінності, змісту, значення соціального об'єкта для особистості [1]. Сьогодні під установкою розуміється сформована на основі минулого досвіду схильність сприймати й оцінювати певний об'єкт певним чином і готовність діяти відповідно до цієї оцінки [2]. Професійна установка виникає і закріплюється на фундаменті відношень особистості до об'єктів і суб'єктів професійної діяльності. У професійних установках відбивається позиція суб'єкта стосовно спеціальності й конкретної діяльності, яка може бути позитивною, негативною або індиферентною. А. К. Маркова «професійні установки» визначає як «прагнення оволодіти професією, отримати спеціальну підготовку, домогтися в ній успіху, певного соціального статусу» [3, с. 31]. Професійні установки формуються під впливом мотивів отримання професії, прагнень одержати додаткові знання за фахом, намірами працювати за фахом, оцінкою рівня власної професійної підготовки.

Дослідження саме професійних установок як внутрішнього, активного компонента професійної свідомості допоможе прогнозувати професійну активність як втілення внутрішньої готовності в імовірність переходу активності в зовнішню професійну діяльність за отриманим фахом. Для виявлення професійних установок випускників інженерних спеціальностей НТУ «ХПІ» (м. Харків) у травні 2014 року було проведено соціологічне дослідження. В опитуванні брали участь студенти випускних курсів та ті, що закінчили університет в останні

2 роки. Загалом було опитано 250 респондентів, з них 53 % чоловіків та 47 % жінок.

Під час дослідження було виявлено, що найбільш важливими мотивом випускників інженерних спеціальностей щодо отримання вищої освіти було намагання відстрочити працевлаштування (53 %). Це ситуативний мотив, що вказує на соціальну незрілість і прагнення продовжити дитинство та викликає не дуже відповідальне ставлення до навчання. Наявність цього мотиву у кожного другого респондента свідчить про недостатній рівень профорієнтаційної роботи в школі. Водночас респонденти серед основних мотивів отримання вищої освіти виділяють також і можливість отримати цікаву професію (39 %), мати високий статус у суспільстві (25 %). Серед жінок головними мотивами отримання вищої освіти є підвищення рівня знань (67 %), відстрочення працевлаштування (45 %), отримання цікавої професії (38 %), а серед чоловіків – одержання в майбутньому добре оплачуваної роботи (59 %), бажання мати високий статус у суспільстві (37 %), уникнення, відстрочення служби в армії (27 %). Отже, чоловіки більше орієнтовані на ті перспективи вищої освіти, які дозволяють у майбутньому знайти добре оплачувану роботу, на відміну від жінок, яких більше цікавить зміст майбутньої професійної діяльності.

Під час навчання студент більш чітко починає розуміти зміст та особливості спеціальності, яку отримує. Зміна ставлення до обраного напрямку підготовки в кращу сторону свідчить про те, що випускники задоволені обраною спеціальністю, а учбовий процес позитивно впливає на готовність працевлаштування за нею. Дослідження виявило, що тільки у 39 % опитаних респондентів ставлення до власної спеціальності стало кращим, ніж було до навчання у вузі, а у 52 % респондентів відношення до обраного напрямку підготовки змінилось у гіршу сторону. Аналіз даних показав, що найбільш розчарованими були випускники факультетів інженерного профілю, на які було легше всього поступити: це факультет транспортного машинобудування, механіко-технологічний та інженерно-фізичний факультет. На ці факультети більш низькі вступні бали, саме цей факт та можливість бюджетного навчання, а не прагнення отримати спеціальність за фахом вплинули на обрання цих спеціальностей. Зміна відношення до спеціальності у гіршу сторону впливає на небажання випускника навчатися та працювати в майбутньому за нею.

Як засвідчили результати опитування, головними факторами, що вплинули на обрання респондентами певної спеціальності, є нескладний процес навчання за цією спеціальністю (39 %), низька ймовірність відрахування за академічну неуспішність (30 %), можливість вступити тільки на цю спеціальність у зв'язку з низьким рейтингом вступних балів (28 %). Ці фактори можна охарактеризувати як «неадекватні», ситуаційні, що не сприяють ані успішності навчання, ані

подальшій праці за отриманим фахом. Також серед факторів, що впливають на вибір інженерних спеціальностей респонденти зазначили: можливість мати високу заробітну плату (22 %), можливість використовувати професійні вміння поза роботою (20 %), гарні умови праці за фахом (17 %), престижність професії, повага до її представників у суспільстві (15 %).

Особливе місце у структурі професійних установок посідає бажання працювати за фахом у майбутньому. Так, 48 % респондентів бажають працювати після отримання диплому за фахом, але 52 % опитаних респондентів не збираються працювати за фахом у майбутньому. Дані дослідження показали також, що значна кількість випускників інженерних спеціальностей бажає працювати за отриманим фахом на факультеті комп'ютерних та інформаційних технологій (56 %), на факультеті технології неорганічних речовин (51 %) та технології органічних речовин (49 %). Випускники інших факультетів мають значно менше бажання працювати за отриманою спеціальністю. Головні причини, через які випускники не бажають у майбутньому працювати за отриманою спеціальністю, – не подобається спеціальність (33 %), робота за фахом є низькооплачуваною (29 %), бракує практичних знань, немає досвіду роботи (27 %), низький статус, престиж професії (22 %).

Отримання випускниками додаткових знань сприяє більш детальному розумінню змісту обраної спеціальності, дозволяє заглибитись у вивчення того, що не містить програма університету. Одержані результати показують, що 68 % опитаних респондентів намагаються отримати додаткові знання. Основними засобами, які вони використовують для цього, є додаткове читання літератури за фахом (29 %), отримання знань з відеокурсів (електронні лекції) (25 %), зайняття приватно з фахівцем із їхньої спеціальності (21 %), стажування з одержуваної спеціальності в реальних організаціях за власною ініціативою (9 %). Головною перешкодою для отримання додаткових знань за фахом у випускників інженерних спеціальностей є небажання в майбутньому працювати за ним – на це вказало 40 % опитаних респондентів, 20 % респондентів зазначили «відсутність необхідності в додатковому навчанні, так як в університеті вони отримують достатній рівень знань», а 14 % респондентів указали, що на отримання додаткових знань не вистачає часу. На недостатність коштів для отримання додаткових знань та на те, що студент лінується навчатися, вказало 13 % опитаних респондентів.

Дослідження показало, що основними вимогами випускників інженерних спеціальностей до майбутньої роботи є висока оплата (54 %), можливість постійного професійного зростання (47 %), робота має бути різноманітною, творчою, припускати прояви ініціативи (39 %), робота має здійснюватися в гарних умовах (31 %).

Також під час дослідження з'ясувалось, що 55 % респондентів бажали би працювати в організаціях із іноземним власником. Але

зараз така реальна можливість є тільки для інженерів-програмістів, за іншими видами інженерних професій таких організацій в Україні дуже мало. На другому місці за популярністю під час пошуку праці знаходяться приватні організації (17 % респондентів обрало би їх для працевлаштування), організаціям державної форми власності віддало перевагу 9 % опитаних. Кожний десятий випускник інженерних спеціальностей хотів би працювати сам на себе, стати підприємцем. Більшість респондентів (68 %) бажає офіційного працевлаштування, бути неофіційно працевлаштованими згодні 15 % опитаних випускників інженерних спеціальностей, а для 17 % респондентів форма працевлаштування не має значення, аби підходили інші характеристики праці. Чоловіки частіше згодні бути неофіційно працевлаштовані (64 %), а жінки – офіційно (72 %). Це підтверджують наявні гендерні розбіжності щодо ставлення до роботи. Чоловіки частіше згодні йти на ризики в порівнянні з жінками, які більш цінують стабільність.

Самооцінка респондентів рівня власних професійних знань впливає на бажання працевлаштування за фахом та на позиціонування себе як спеціаліста. За результатами дослідження більша половина випускників інженерних спеціальностей зазначила, що навчається за дисциплінами професійного профілю дуже добре, а саме – в основному на «5» (63 %), ще 19 % респондентів вчаться добре, а 18 % респондентів вказали на те, що навчання дається їм насилу, в основному вони отримують оцінки «3» та вчаться слабкіше, ніж більшість одногрупників, часто мають заборгованості та «хвости». Виявилось, що формальний рівень успішності засвоєння професійних знань не відповідає реальним оцінкам респондентів власної фахової підготовки. Більшість випускників (65 %) оцінюють свої професійні знання як «середні», кожен п'ятий оцінює свої професійні знання як «низькі» і тільки 15 % студентів вважають рівень своїх знань «високим». Таким чином, за переважної більшості відмінних та добрих оцінок з профільних дисциплін реальних знань значно менше. Так, з 63 % тих, хто має високі оцінки, тільки 15 % вважають власні знання високими – у кожного другого оцінка учбової успішності не відповідає реальним знанням, та респонденти це цілком усвідомлюють.

Як засвідчили результати дослідження, основною причиною, що заважала випускникам інженерних спеціальностей навчатися краще, є недостатнє матеріальне забезпечення навчального процесу (нестача підручників, комп'ютерних класів, обладнання лабораторій) – на це вказало 39 % респондентів. Також як важливі фігурують недолік власних здібностей (30 %), низька кваліфікація викладачів (29 %), вимогливе ставлення викладачів, строгі правила (19 %), лінощі, незібраність, небажання вчитися (15 %), недолік попередніх базових знань (14 %) та сімейні проблеми (11 %).

Отже, аналіз отриманих результатів свідчить про те, що найбільш важливими мотивами отримання вищої освіти для випускників інженерних спеціальностей НТУ «ХПІ» є прагнення відстрочити

працевлаштування та отримати цікаву професію, але ця майбутня професія не обов'язково може бути пов'язана з отриманим фахом у вузі. Більшість респондентів вважає, що процес навчання за цією спеціальністю не такий складний, імовірність відрахувань за академічну неуспішність низька. Така позиція не стимулює інтерес до навчання та отримання нових знань. Вже під час вступу до університету респонденти уявляли, що отримана спеціальність не буде давати високий дохід, зручний режим роботи та престиж, повагу з боку суспільства, але ці орієнтири є найбільш вагомими під час прийняття рішення у процесі працевлаштування. У кожного другого респондента відношення до обраного напрямку підготовки змінилось у гіршу сторону, що в подальшому впливає на небажання випускника навчатися та працювати за обраною спеціальністю. За даними дослідження лише кожний другий респондент бажає працювати після отримання диплому за фахом.

Випускники вузу – найбільш перспективна група у складі працездатного населення, так як їй притаманна енергійність, висока працездатність, здатність швидко навчатися, високі фізичні показники. Але зараз навчання у вузі слабо пов'язано з бажанням працювати за отриманим фахом, низька зацікавленість до отримання фахових знань – все це призводить до формування фахівця-маргінала, що має тільки диплом з вищою освітою, а не професійні знання та бажання їх використовувати в роботі за фахом.

Список використаних джерел: 1. Thomas W. I. The polish peasant in Europe and America : monograph of an immigrant group : [in 5 vol.] / William I. Thomas, Florian Znaniecki. – Vol. IV. Disorganization and reorganization in Poland. – Boston : Richard G. Badger ; The Gorham Press, [1918–1920]. – XII [I], 337, [1] p. 2. Общая психология : энциклопед. слов. : в 6 т. Т. 1 / под общ. ред. А. В. Петровского. – М. : ПЕР СЭ, 2005. – 251 с. 3. Маркова А. К. Психология профессионализма / А. К. Маркова. – М. : Международный гуманитар. фонд «Знание», 1996. – 308 с.

Надійшла до редколегії 20.04.2015

Ляшенко Н. А., Сапа А.-М. Н. Профессиональные установки выпускников инженерных специальностей

Рассмотрены результаты социологического исследования профессиональных установок выпускников инженерных специальностей, выявлены проблемы, мешающие профессиональной подготовке инженеров и их работе по полученной специальности.

Исследование именно профессиональных установок как внутреннего, активного компонента профессионального сознания поможет прогнозировать профессиональную активность как воплощение внутренней готовности в вероятность избрания профессиональной деятельности по полученной специальности. Профессиональные установки формируются под влиянием мотивов выбора профессии, стремлений получить дополнительные знания по специальности,

намереннями работать по специальности, оценке уровня собственной профессиональной подготовки.

Ключевые слова: установки, профессиональные установки, выпускники инженерных специальностей.

Liashenko N. O., Sappa G.-M. M. Professional attitudes of the graduates from engineering specialties

The results of sociological research of professional attitudes of the graduates of engineering specialties are studied; problems, which interfere their work in the specialty, are revealed. Professional attitudes are formed according to the motives of choosing the profession, intentions to work in the specialty, assessing the level of their own training.

As a result of sociological research of the graduates of engineering specialties we have revealed that the leading motives for getting higher education are weakly bound to getting professional knowledge in their specialties and the intentions to work in the specialties, but focused on the desire to defer employment, to obtain higher status, interesting profession and better-paid jobs in general. The choice of the faculty and the specialty is primarily associated with the easy entrance, and low probability of expulsion, the possibility of entering here because of the low points. These are the «situational» factors, slightly stimulating educational activities. Half of the respondents is not going to work in the profession, pointing out that they do not like it, it is low-paid and of low prestige, although while choosing the place of work they primarily orient on the earnings, opportunity for professional growth, diverse and creative nature of the work. During the training the attitude of every second respondent to the specialty has become worse.

Thus, the reluctance of the graduates to work in the specialty is due to: orientation for admission to get a higher education rather than professional knowledge; low level of their professional competence and dissatisfaction of assessing the profession in the labor market.

Keywords: attitudes, professional attitudes, graduates of engineering specialties.

УДК 316.612

Н. М. Семке,

К. А. Агаларова

ГЕНДЕРНА АСИМЕТРІЯ УКРАЇНСЬКОЇ ПОЛІТИКИ

Проаналізовано гендерні зміни у складі українського парламенту за роки незалежності України. Особливий акцент зроблено на формуванні останнього (восьмого) скликання парламенту та його результати у гендерному вимірі. Зроблено висновок, що гендерна структура нинішньої Верховної Ради, незважаючи на позитивні зрушення, свідчить про чіткий «чоловічий» профіль української законодавчої влади. Наведено також дані, що свідчать про гендерний дисбаланс у складі вищого виконавчого органу влади в Україні – Кабінету Міністрів.

© Семке Н. М.,

Агаларова К. А., 2015